

АКТИВНИ ПРОЦЕСИ В БЪЛГАРСКИЯ ЕЗИК В НАЧАЛОТО НА ХХІ ВЕК

Лилия Крумова-Цветкова

ИНСТИТУТ ЗА БЪЛГАРСКИ ЕЗИК „ПРОФ. Л. АНДРЕЙЧИН“ ПРИ БАН
lilia.krumova@abv.bg

В настоящия брой на сп. „Български език“ се публикуват резултатите от най-новите изследвания върху някои от активните процеси в българския език в началото на ХХІ век, протичащи във връзка с коренните промени в обществено-политическия, икономическия и културния живот. Новите информационни и комуникационни технологии и процесите на глобализация неизбежно са свързани със сериозни промени в начина и средствата за комуникация в дигиталната епоха. Това от своя страна води до дълбоки промени и в езика на всички равнища – в лексикалния състав, в словообразователните процеси, в граматиката, в графиката.

Езиковите иновации в условията на чужди влияния и глобализация, които се развиват на фона на устойчивите тенденции в езика ни, са истинско предизвикателство пред традиционните ценности на българите. Ето защо промените в отделните езикови подсистеми и динамиката на нормите поставят редица въпроси пред специалистите и се нуждаят от обективна научна оценка от гледна точка на нормативността и комуникативната функция на езика. Подобна оценка е от ключово значение както за езиковедската наука като цяло, така и за лексикографското описание и кодификацията като специализирана дейност по фиксиране в граматика и речници на обективно установилите се книжовни норми.

И тъй като най-чувствителни са промените в лексиката, която е най-динамичната, най-гъвкавата и най-неконсервативната подсистема на езика, част от статиите са посветени именно на лексикални въпроси.

В статията на Сия Колковска, Диана Благоева и Божана Нишева *Синонимни отношения при новата лексика в български и чешки език* предмет на изследване е един от резултатите от иновационните процеси, протичащи в лексикалния състав на славянските езици – възникването и функционирането на нови синонимни названия. Извършените наблюдения установяват силно активизиране на този процес, като причината за това е свързана с използването на различни начини за назоваване на едно и също ново понятие. В статията се открояват редица особености на синонимните отношения при новата лексика, като се установява съществуването на паралелност в двата изследвани езика.

В статията си *Активни процеси в okazjiналното словотворчество* Валентина Бонджолова представя резултатите от изследването на редица нови явления при появата на okazjiнализми като важен показател за развойните тенденции в лексикалната система. Въз основа на материал от медийни и рекламни текстове са анализирани някои типични черти на okazjiналното словотворчество: висок словообразователен потенциал на собствените имена и абривиатурите като мотивиращи основи, словообразователна активност на чужди думи и форманти, графични промени в структурата на лексикалните единици и др.

Към дублетността като една от езиковите универсалии насочва вниманието си Руска Станчева в статията *Дублетността – необходима и неизбежна*. В изследването същността на дублетността се разглежда в рамките на пражката теория за книжовните езици и се анализира във връзка с явления като вариантност, динамичност, книжовен език, кодификация. Подчертава се, че дублетността е неизбежна и необходима, доколкото, от една страна, отразява динамичния характер на книжовната норма, и от друга страна, служи като един от основните ресурси за интелектуализацията на книжовния език. Изяснява се необходимостта от съществуване на дублетност в кодификаторската практика, за да се поддържа книжовният език в състояние на гъвкава стабилност.

В статията *Нови употреби на непреходни глаголи като преходни в българския език* Надежда Костова поставя за разглеждане един тип иновация в глаголната система – промяна на категорията преходност/непреходност при някои глаголи. Анализирани са новите употреби са възникнали като езикова игра и средство за постигане на експресивност на изказа, но постепенно се превръщат в тенденция. Обосновава се изводът, че процесът на транзитивация и дерективация на непреходните глаголи със *се* довежда до формални промени в глаголната система, до появата на нови глаголи. Те обаче изразяват вече съществуващи значения и не са свързани със семантични промени.

В статията *Нови явления при названията за лица жени* Ванина Сумрова анализира едно характерно явление за съвременния български език – появата на голям брой феминални названия за лица. В изследването се разглеждат особеностите на новите названия за лица жени, които ги отличават от останалите имена от тази лексикосемантична група. Измененията засягат словообразуването и езиковата традиция при назоваването. Авторката разкрива словообразователните иновации при произвеждащата основа и при наставките.

Три от статиите не са свързани пряко с темата на броя, но съществува логическа връзка между тях и основната тема. На фона на активните процеси и промените в българския език в началото на XXI век някои изследователи насочват вниманието си към традиционни езикови формации, съхранили националното ни езиково културноисторическо наследство, както и към проблеми, свързани с устойчиви тенденции и модели в езика ни и поспециално с адаптацията и асимилацията на заемки от други езици в българския език.

гарски и неговата роля като език посредник при заемането на чужди думи в други езици.

Към традиционната ни култура и нейните езикови измерения е насочено изследването на Светлана Георгиева *(Не)познатият език: Коледа при бесарабските българи*. В етнолингвистичен аспект се проучват коледните обичаи и обреди на българите в Бесарабия; анализира се коледарската благословия, която е словесна съставка на обичаите и обредите по Коледа, описват се лингвостилистическите особености на художествен обреден текст. Проучват се и се систематизират езиковите характеристики на културния диалект, свързани с коледната обредност.

В статията на Владислав Маринов и Наталия Сотирова *Акционни имена с общи гръцки основи в българския и румънския език* се разглеждат група девербални абстрактни съществителни в българския и в румънския език с общи гръцки основи. Проследява се пътят на адаптация и асимилация на някои гръцки заемки в български, преминали и в речниковия фонд на румънския език с българско посредничество. Включването им в словообразователните системи на двата езика е показател за крайната степен на тяхната асимилация, а новите им производни се разглеждат двупланово: синхронно – като част от съвременната лексикална система на двата балкански езика, и диахронно – при разкриване на общата гръцка основа.

Броят завършва с материал, който е посветен на влиянието на един от най-големите езиковеди на нашето време – Фердинанд дьо Сосюр, върху постмодерната философия. Статията на Светлана Питкевич *Структура и език* цели да покаже как идеите на Сосюр за езика като структура, която члени аморфните полета на действителността и смисъла, се отразяват върху някои мотиви в творчеството на Дериде и Фуко.

✉ Проф. д.ф.н. Лилия Крумова-Цветкова
Секция за българска лексикология и лексикография
Институт за български език „Проф. Л. Андрейчин“ при БАН
бул. „Шипченски проход“ 52, бл. 17, 1113 София, България

Публикувано: 30 септември 2018